

**Ўзбекистон Республикасида даволаш профилактика
муассасаларини ташкиллаштиришда ер танлаш ҳамда реконструкция
қилишнинг санитария талаблари**

Умуров Ш.С.

Бухоро Давлат Тиббиёт институти.

Умумий гигиена ва экология кафедраси.

Аннотация: *Ўзбекистон Республикаси худудида даволаш профилактика муассасаларини қуриш, қайта қуриш ва реконструкция қилишда нималарга эътибор бериш кераклиги. Жихозлаш жараёнида фойдаланиладиган тиббий буюмлар. Ташкиллаштирилган муассасанинг иш фаолиятини олиб боришда санитария-техник, санитария-гигиена, ва эпидемияга қарши курашда ҳолатида алоҳида аҳамиятга эга бўлган томонлари ҳамда Ўзбекистон Республикаси санитария-эпидемиологик осойишталик ва жамоат саломатлиги хизматининг “Даволаш-профилактика муассасаларини лойиҳалаштириш, қуриш ва эксплуатация қилишнинг санитария қоидалари, нормалари ва гигиена нормативларини тасдиқлаш тўғрисида”ги қарорига тўхатлиб ўтамиз.*

Мақсад:*Даволаш профилактика муассасаларини қуришда ва ташкиллаштиришда йўл қўйиладиган камчиликларни муассасаларни қуриш ёки қайта қуришдан олдин билиб олиш, хато камчиликларни тузатиш учун сарфланадиган моддий зарарни камайтириш ва санитария-гигиена қоидаларини бузилиш ҳолатларини олдини олиш.*

Калит сўзлар: *ДПМларини жойлаштириш, қайта қуриш, ер майдонига қўйиладиган гигиеник талаблар, тузруқ комплекслари, хоналарга қўйиладиган гигиеник талаблар, хоналарни пардозлашга қўйиладиган гигиеник талаблар, кунлик қатнов, ханалар юзасига қўйиладиган гигиеник талаблар.*

Материал ва усуллар: Оралиқ санитария назорати, якуний санитария назорати ва жорий санитария назорати, ер танлашда қатнашиш. Ситуатцион режа, бош режа ва тушинтириш хати билан танишиш. Лоихани кўздан кечириш. Қурилиш ишлари яқунлангандан сўнг иш фаолиятини бошлаш ва давом эттириш учун хулоса бериш.

Натижа: Ушбу санитария қоидалари мулкчилик шакли ва идоравий бўйсинувидан қатъий назар барча янги қуриладиган, қайта қуриладиган ва таъмирланаётган даволаш-профилактика муассасаларига (бундан буён матнда ДПМ деб юритилади) нисбатан татбиқ этилади [1,2,3,4]. ДПМларни лойиҳалаштиришда хоналар майдонлари катталиги бўйича белгиланган нормалардан 15 фоизгача четга чиқишларга йўл қўйилади. Бунда, бундай четга чиқишлар санитария-эпидемиология режимига риоя қилган ҳолда амалга оширилиши лозим. ДПМларни лойиҳалаштириш, қуриш ва эксплуатация қилишда ушбу санитария қоидалари ҳамда амалдаги техник жиҳатдан тартибга солиш соҳасидаги норматив ҳужжатлар талабларига риоя қилиниши зарур [8,20,21,22]. ДПМларни лойиҳалаштириш, қуриш ва эксплуатация қилишда фойдаланиладиган тиббий техникалар, асбоб-ускуналар, дезинфекция воситалари, қурилиш ва пардозлаш материаллари ва бошқа буюмлар, шунингдек қўлланиладиган тиббий технологиялар Ўзбекистон Республикаси ҳудудида қўлланилишига рухсат этилган бўлиши лозим. ДПМларда клиника-диагностика лабораториялари фаолияти аутсорсинг асосида ҳам амалга оширилиши мумкин [5,6,].

ДПМларни жойлаштириш ва унинг ҳудудига қўйиладиган талаблар қуйидагилар. ДПМлар турар жой ёки шаҳар атрофи ҳудудларида мавжуд жамоат, саноат ва коммунал бинолардан шаҳарсозлик нормалари ва қоидаларида белгиланган узоқликда ҳамда санитария-ҳимоя ҳудудларига қўйиладиган гигиена талабларига мувофиқ жойлаштирилади [7]. Рухий касалликлар шифохоналари, юқумли касалликлар, шу жумладан сил касалликлари йўналишидаги ДПМлар турар жой ҳудудидан камида 100 м узоқликда жойлаштирилади. 1000 ва ундан ортиқ ўринга мўлжалланган

ушбу йўналишдаги ДПМлар аҳоли яшаш жойларидан камида 500 м узокликда жойлаштирилиши керак. Фаолият юритаётган юқумли ва сил касалликларига мўлжалланган ДПМларнинг палата корпуслари ва турар-жой уйлари орасидаги масофа камида 50 м, стационарсиз диспансерлар учун эса камида 20 м бўлиши лозим. Кўп тармоқли ДПМларда юқумли касалликлар бўлимлари чегараланган худудда жойлаштирилиши ва алоҳида кириш жойига эга бўлиши керак[9,10,11,12,13]. Йирик ДПМлар (100 ўридан ортиқ) ва туғруқ комплекслари аҳоли пунктининг турар-жой худудида жойлаштирилганда даволаш ва палата бинолари қизил чизикдан камида 30 м ҳамда биноларнинг қаватлар сонидан келиб чиққан ҳолда турар жой биноларидан 30 — 50 м узокликдаги масофада жойлаштирилиши зарур. Ер участкасини танлашда атрофнинг санитария-гигиена ҳолати ҳамда шамол йўналиши ҳисобга олиниши лозим. Ахлатхона, ассенизация майдонлари, ҳайвонларни кўмиш жойлари, қабристонлар ва бошқалар сифатида фойдаланилган, шунингдек органик, кимёвий ва бошқа захарли чиқиндилар билан ифлосланган ер участкаларида ДПМларни жойлаштириш қатъиян тақиқланади[14.,15,16,17]. ДПМларнинг участкалари темир йўллар, аэропортлар, тез юрар автомагистраллар, тўй ва шунга ўхшаш маросимлар ўтказиладиган, 100 тадан ортиқ ўтириш жойи бўлган очик турдаги умумий овқатланиш корхоналари, кино ва видеофильмлар намойиш қилинадиган доимий ва вақтинча павильонлар, очик турдаги ёзги эстрада, кинотеатрлар ва рақс майдончаларидан ва бошқа кучли физикавий омиллар таъсир кўрсатувчи манбаларидан техник жиҳатдан тартибга солиш соҳасидаги норматив ҳужжатларда белгиланган узокликда жойлаштирилиши лозим[4,5]. Амалдаги техник жиҳатдан тартибга солиш соҳасидаги норматив ҳужжатларга мувофиқ ДПМлар жойлаштирилиши мўлжалланган тупроқ таркиби санитария-кимёвий, микробиологик ва паразитологик кўрсаткичлари ҳамда радиацион фон гигиеник нормативларга жавоб бериши лозим. Атмосфера ҳавосидаги захарли моддалар, инфратовуш, электромагнит нурланиш, шовқин ва тебраниш белгиланган гигиеник

нормалардан ошмаслиги лозим. Илгари силга қарши ДПМлар жойлашган ер участкаларига турар жой бинолари, умумий овқатланиш, озиқ-овқат саноати, ёпиқ турдаги ижтимоий, болалар ва ўқув-тарбиявий муассасалар жойлаштирилиши мумкин эмас[6]. ДПМ худудидан муҳандислик ва транспорт коммуникациялари ўтмаслиги керак. Турар-жой ва жамоат биноларида, алоҳида кириш жойи мавжуд бўлган ҳолларда, амбулатория-поликлиника муассасалари, соғломлаштириш, қайта тикланиш ва реабилитация марказлари, 30 та ўрингача бўлган терапевтик йўналишдаги шифохоналар, шунингдек уларда юқори технологик асбоб-ускуналар билан жиҳозлаш ва санитария-гигиена ва эпидемияга қарши тўлиқ риоя этиш учун шароитлар мавжуд бўлганда лабораторияларни жойлаштириш мумкин[8]. Турар-жой ва жамоат биноларида алкоголь ва гиёҳвандликка ружу қўйган шахсларга тиббий ёрдам кўрсатадиган, шунингдек юқумли касалликлар билан касалланган беморларга ёрдам кўрсатувчи ДПМларни жойлаштириш тақиқланади (амбулатория-поликлиника шароитида алергологик, дерматологик ёрдам кўрсатиш бундан мустасно). Турар-жой биноларида ҳамда улардаги хоналарда микробиология, гистология лабораториялари, дезинфекция станциялари, аҳолини битга (педикулез) қарши зарарсизлантириш учун санитария-тозалов хоналари жойлаштирилиши мумкин эмас. Рентген диагностика хоналарини жойлаштиришга бўлган талаблар амалдаги техник жиҳатдан тартибга солиш соҳасидаги норматив ҳужжатларга мувофиқ амалга оширилади. ДПМлар ва амбулатория-поликлиника муассасалари ер майдонлари шаҳарсозлик нормалари ва қоидаларига мувофиқ бўлиши лозим[9].

Бемор ўринлари сонидан келиб чиққан ҳолда ДПМлар майдони қуйида кўрсатилган 1-жадвалгаасосан белгиланади.

1-жадвал

1 та шифоўрниучунажратиладиган ер майдони

Т/р	Сиғими (ўрин сони)	1 та беморўрниучун ер участкаси (м ²)
1.	50 тагача	250

2.	51 — 100	250 — 180
3.	101 — 200	180 — 140
4.	201 — 400	140 — 100
5.	401 — 800	100 — 80
6.	801 — 1000	80 — 60
7.	1000 дан ортиқ	60

Изоҳ: 1 нафар болалар ўрни учун шифохонага белгиланган норманинг 1,5 баробари (коэффициенти) қабул қилинади.

Амбулатория-поликлиника муассасалари алоҳида биноларда жойлашганда қизил чизикқача бўлган масофа 15 м ни ташкил этиши керак. Агар амбулатория-поликлиника турар жой ва жамоат биноларида, шунингдек ушбу биноларнинг биринчи қаватларида жойлаштирилган дашаҳарсозлик нормалари ва қоидаларига мувофиқ алоҳида кириш йўлакларига эга бўлиши керак[15]. Тез тиббий ёрдам станцияларида (шаҳобчаларида) автотранспорт воситаларини жойлаштириш учун ҳарбир машина учун 12,0 м² бўлган жой (бокс) ташкил этилади. Тез тиббий ёрдам автотранспортлари тураргоҳидан турар-жойулар игача бўлган масофакамида 50 м бўлиши керак. Шифохоналар ва диспансерлар умумий ер майдонининг 50 фоиз қисмида қурилган бўлиши, қолган 50 фоиз қисмида эса кўкаламзорлаштирилган майдон (дарахтзорлар, яшилмайдон) бўлиши керак[17]. Шифохоналарда кўкаламзорлаштирилган ҳудуд 1 та ўрин учун камида 25 м² ни ташкил этиши керак. Табиий ёруғлик ва қуёш турининг тушиши (инсоляция) камайишини олдини олиш мақсадида дарахтлар 10 м дан яқин бўлмаган масофада, бутазорлар эса биноларнинг нур ўтказувчи тешикларидан 5 м масофада экилади [16]. Шифохоналар ва амбулатория-поликлиника муассасалари участкаларининг периметри бўйлаб икки қатор баланд дарахтлар ва бир қатор буталардан таркиб топган кенглиги 10 м ва 15 м бўлган дарахтзор ташкил этилиши керак. Шифохоналар ҳудудида юқумли ва юқумли бўлмаган касалликларга чалинган беморлар учун даволаш бинолари (педиатрия, психосоматика, тери-таносил, радиологик

бинолар, туғруқхоналар ва акушерлик бўлимлари), патологоанатомия бинолари, боғ-парк, хўжалик худуди ва муҳандислик иншоотлари каби худудларга ажратилади[18]. Кўп тармоқли шифохоналар таркибига кирувчи юқумли касалликлар, тери-таносил, психосоматик, акушерлик, болалар ва радиология бўлимлари алоҳида биноларда жойлаштирилиши керак. Автоном вентиляция тизими ва алоҳида кириш жойи ва йўлагига эга бўлган биноларда ушбу бўлимларни бошқа бўлимлар билан битта бинода жойлаштириш мумкин (силга қарши даволаш муассасалари бундан мустасно). Юқумли касалликлар шифохоналари ва бўлимлари учун алоҳида кириш йўли ва автотранспортларни дезинфекция қилиш учун сув билан таъминланган ёпиқ майдон ташкил этилган бўлиши лозим[20]. Ушбу майдон бетон билан қопланган, оқова сувларни йиғишга мўлжалланган хандақ ўрнатилган бўлиши керак. ДПМ худудидаги корпуслар ва бошқа бинолар орасидаги санитария оралик масофалари инсоляция, ёритилганлик, шамоллатиш, шовқиндан ҳимоя қилиш ва бошқа оптимал шароитларни таъминлаши лозим[22]. ДПМларда хоналар деразаларининг жойлашишини 2-жадвалга мувофиқ жойлаштириш тавсия этилади.

2-жадвал

ДПМда хоналар деразаларининг жойлашиши

Т/р	Хоналарноми	Географик кенглик шимолий кенглик 45° ва жануброқда*
1.	Операция хонаси, реанимация бўлими, туғруқ ва секцион заллар	шимолда, шимолий шарқда, шимолий ғарбда
2.	Бактериологик текширувлар учун лабораториялар, юқумли касалликлар материалларини қабул қилиш ва уларни саралаш учун	шимолда, шимолий шарқда, шимолий ғарбда, жанубий шарқда

3.	Сил ва юқумли касалликлар беморлари палаталари	жанубда, жанубий шарқда, шимолда**, шимолий ғарбда**
4.	Интенсив терапия палаталари	Ғарб ва жанубий-ғарб томонга жойлаштиришга рухсат этилмайди
5.	3 ёшга тўлмаган болалар бўлими палаталари, болалар бўлимидаги ўйинхоналари	жанубда, жанубий шарқда, шимолда

Изоҳ: *ушбу кенгликда қуёш ёзмавсумида 15 соат 37 дақиқа, қишги мавсумда 8 соат 45 дақиқа туради.

**бўлимдаги ўринлар умумий сонининг 10 фоизидан ошмаслиги керак, ғарбда жойлашган палаталарда хоналарни қуёш нури таъсирида исиб кетишида нҳимо яқилиши (жалюзи ва бошқа жиҳозлар) кўзда тутилиши керак.

Мазкур санитария қоидаларининг 2-жадвалида кўрсатилмаган хоналар шаҳарсозлик нормалари ва қоидаларига мувофиқ хоналар деразалари ёруғлик томонлари бўйича эркин жойлаштирилиши мумкин. ДПМ бинолари орасидаги масофа ушбу санитария қоидалари талаблари асосида инсоляция ва ёритилганликни ҳисоблаш асосида қуйидагича бўлиши лозим: 3-4 қаватли бинонинг узун томонлари орасидаги масофа 25 м, 9 қаватли бино баландлигида эса — 40 м дан кам бўлмаслиги керак; ушбу биноларнинг узун ва ён томонлари палаталари деразалари орасидаги масофа — камида 15 м; овқат тайёрлаш хизмати ва патологоанатомик бинолар орасидаги масофа — камида 30 м; радиология биноси ва хўжалик ҳудудидаги жойлаштирилладиган бошқа бинолар ўртасидаги масофа — камида 25 м; трансформатор подстанцияси ва палаталар орасидаги масофа — камида 25 м. Шифохона бинолари, туғруқхона ва стационарли диспансерларни ажратиб турувчи масофаси 20 м, улардан турар-жой биноларигача бўлган масофа камида 30 м, шунингдек шифохоналарнинг даволаш-ташхис биноларидан, поликлиника, аёллар маслаҳатхонаси ва стационари бўлмаган диспансер биноларидан эса камида 15 м узоқликдаги

масофада ташкил қилиниши керак. Патологоанатомик бинолар палата биноларидан максимал равишда алоҳидаланиши ва даволаш ҳамда туғруқ мажмуаси биноларидан, шунингдек ДПМ ҳудудига яқин жойлашган турар-жой ва жамоат бинолари деразаларидан яққол кўриниб турмаслиги керак [5]. ДПМ ҳудудида поликлиника биносини алоҳида қуриш кўзда тутилганда, унинг биноси ҳудуднинг чекка қисмига жойлаштирилиши, аҳоли учун қулай ва алоҳида кириш йўлига эга бўлиши лозим. ДПМ ҳудудида ҳар куни жорий тозалаш ишлари ўтказилиши керак. Қаттиқ ва маиший чиқиндиларни йиғиш учун зич ёпиладиган қопқоқли контейнерлар ўрнатилиши керак [7]. Қаттиқ маиший чиқиндиларни йиғиш контейнерлари ювиш ва дезинфекция қилиш учун асфальтланган ёки бетонланган махсус майдонларда жойлаштирилиши керак. Майдон ўлчами контейнерлар асосининг ҳартомонидан 1,5 метрдан кам бўлмаслиги керак. Майдон атрофидаги оқова ва ёғингарчилик сувларини чиқариб ташлаш учун тарнов ўрнатилган бўлиши керак. Маиший чиқиндилар ташлашмай дони билан палата ва даволаш-ташхис биноларигача бўлган масофа камида 25 мни ташкил қилиши лозим [8]. Чиқинди ташлаш контейнерлари мунтазам равишда ювилиши ва дезинфекция қилиниши лозим. Қаттиқ ва озиқ-овқат чиқиндиларини олиб кетилиши ҳар куни амалга оширилади. Даволаш биноси ҳудудида (ҳар 50 метр масофада) чиқинди ташлаш учун урналар жойлаштирилиши ва улар ҳар куни тозаланиши ҳамда тоза сақланиши лозим [9].

Хулоса: Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда, операция блокларини ташкил этишда Ўзбекистон Республикаси соғлиқни сақлаш вазирлиги ҳузуридаги Санитария-эпидемиологик осойишталик ва жамоат саломатлиги кўмитасининг 2022 йил 21 январда тасдиқланган, Адлия вазирлиги томонидан 2022 йил 4 мартда рўйхатга олинган “Даволаш профилактика муассасаларини лойихалаштириш, қуриш ва эксплуатация қилишнинг санитария қоидалари, нормалари ва гигиеник нормативлар” тўғрисидаги №0020-22 сонли санитария қоида ва меъёрларига амал қилиш керак.

Адабиётлар:

1. Умуров Ш. С. БРУЦЕЛЛЁЗ КАСАЛЛИГИ САНИТАР-ГИГИЕНИК ВА ЭПИДЕМИОЛОГИЯСИ ХУСУСИЯТЛАРИ ХАМДА ҚИЗИЛТЕПА ТУМАНИДА КАСАЛЛИК ДИНАМИКАСИ //ТАДҚИҚОТЛАР. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 64-69.
2. Умуров Ш. С. Особенности Труда Рабочих В Сельском Хозяйстве //АМАЛИЙВАТИВБИЙОТФАНЛАРИИЛМИЙЖУРНАЛИ. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 197-201.
3. Умуров Ш. С. Здоровье Молодежи //АМАЛИЙВАТИВБИЙОТФАНЛАРИИЛМИЙЖУРНАЛИ. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 189-196.
4. Тилляшайхов, М. Н., Джанклич, С. М., Ибрагимов, Ш. Н., Имамов, О. А., Сабирджанова, З. Р., &Умуров, Ш. С. (2022). РАСПРОСТРАНЕННОСТЬ КОЛОРЕКТАЛЬНОГО РАКА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН. *Вопросы онкологии*, 68(S3), 174-175.
5. Шеркузиева, Г. Ф., Самигова, Н. Р., &Умуров, Ш. С. (2022). *Аҳолининг қудуқ сувларидан фойдаланиш эколого-гигиеника спеклари* (Doctoral dissertation, Тошкент).
6. Шеркузиева, Гузал Фахритдиновна, Наргиз Раимовна Самигова, and Шамсиддин Сатторович Умуров. *Аҳолининг қудуқ сувларидан фойдаланиш эколого-гигиеника спеклари*. Diss. Тошкент, 2022.
7. Умуров Ш. С. ҚОРАКЎЛЧИЛИК ХОДИМЛАРИ МЕХНАТ ШАРОИТЛАРИНИ ЎРГАНИШ ВА ХОДИМЛАР СОҒЛИГИГА ТАЪСИР КЎРСАТУВЧИ САЛБИЙ ФАКТОРЛАРНИ КЕНГ ОММАГА ТАДБИҚ ҚИЛИШ //ТАДҚИҚОТЛАР. – 2024. – Т. 30. – №. 2. – С. 151-156.
8. Шерқўзиева Г. Ф., Саломова Ф. И., Умуров Ш. С. Касалхона ички инфекцияси муаммолари //ТАШКЕНТСКАЯ МЕДИЦИНСКАЯ АКАДЕМИЯ КАФЕДРА ЭПИДЕМИОЛОГИИ КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ СД АСФЕНДИЯРОВА. – 2023. – С. 78.

9. Умуров Ш. С. Здоровье Молодежи //AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 189-196.
10. Умуров Ш. С. Особенности Труда Рабочих В Сельском Хозяйстве //AMALIYVATIBBIYOTFANLARIILMIYJURNALI. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 197-201.
11. Serdanovna M. I. et al. Epidemiological Analysis Incidence of Workers in Flour Production //Journal of Advanced Zoology. – 2023. – Т. 44.
12. Sattorovich U. S. Physiological and Hygiene Changes in Working Conditions in a Ceramic Production Enterprise //Central Asian Journal of Medical and Natural Science. – 2023. – Т. 4. – №. 5. – С. 968-971.
13. Nurov.A.S. Key Considerations for Assessing School Food Environments// AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI, (2023/3/30).-P. 85-87
14. Nurov.A.S. Disruption of Natural Systems Affects Health// AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI, (2022/11/15).-P. 258-260
15. Nurov.A.S. The Importance of Ecology for Children's Health and Well-Being // AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI, (2022/11/15).-P. 238-240
16. Nurov.A.S. CHANGES IN TASTE AND FOOD INTAKE DURING THE MENSTRUAL CYCLE// Science and innovation, (2022).-P. 251-253
17. Nurov.A.S. Causes of Rational Eating Disorders in Children and Adolescents // AMERICAN Journal of Pediatric Medicine and Health Sciences. AMERICAN Journal of Pediatric Medicine and Health Sciences, (2023).-P.236-239
18. Nurov.A.S. Current Problems in Providing the Population with Clean Drinking Water // AMERICAN Journal of Pediatric Medicine and Health Sciences. AMERICAN Journal of Pediatric Medicine and Health Sciences, (2023).-P.240-242
19. SX Samandarovna.,Mehnat Sharoitining Inson Organizmiga Ta'siri Sog'Lom Turmush Tarzi//AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI, ISSN:2181-3464 C34-37

20. .SK Samandarovna.,The Problem of Environmental Pollution//Vital Annex:International Journal of Novel Research in Advanced Sciences, Volume:01 Issue: 03 I 2022 ISSN: 2751-756X Page81-85
21. XС Самадова.,СОҒЛОМ ТУРМУШ ТАРЗИ ИНСОН САЛОМАТЛИГИНИНГ АСОСИДИР//Journal of Advanced Research and Stability,Volume:02 Issue:09ISep-2022 ISSN:2181-2608 C198-201
22. XS Samadova.,Turli mehnat sharoitidagi omillarning inson organizmiga gigiyenik bahosi// Ta'lim fidoyilari, C8-11
23. Samandarovna S. K. IMPACT OF CLIMATE CHANGE ON LIFE ACTIVITIES//*Neo Scientific Peer Reviewed Journal*//Volume 12, ISSN (E): 2949-7752, July,2023.*Page- 31–33.*
24. IbotovaMahfuzaOyubekqiziУровеньФизическогоЗдоровьяИЗдоровогоОбразаЖизниСтудентов. //MALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNAL// ISSN: 2181-3464. P.59-62
25. Babaeva N. M. METHODS OF TREATMENT AND PREVENTION OF LEUKOPLAKIA OF THE ORAL MUCOSA //International Congress on Models and methods in Modern Investigations.–2023.–С.86-87.
26. 16.Бобева Н. М. ПАТОЛОГИЧЕСКАЯ ДЕСТРУКЦИЯ ТКАНИ ПАРАДОНТА И ЕЕ ФАКТОРЫРИСКА//Journalofnewcenturyinnovations.–2023.–Т.23.–№.1.–С.18-23.
27. IbodovaMakhfuza. SOIL ECOLOGY AND FUNCTIONS.//Journal of Advanced Research and Stability//Volume: 02 Issue: 09 | Sep - 2022 ISSN: 2181-2608 -Б.177-181
28. Самадова Х. С. РОЛЬ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ И ЭКОЛОГИИ В ОБРАЗЕ ЖИЗНИ //Journal of new century innovations//Volume–33,Issue-1,Iyul_2023. 2023. С. 28-30.
29. ИбадоваМахфузаОйбековнаШумовойФакторОкружающейСреды:ОценкаВлиянияНаСамочувствиеСтудентов. // AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI//ISSN: 2181-3464– 2022. Б. 92-94

30. Ibotova Mahfuza Oybek qizi Anatomical and Physiological Features of Development.// International Journal of Health Systems and Medical Sciences// ISSN: 2833-7433 Volume 2 | No 2 | February -2023. P.7-10
31. ХС Самадова. ВОЗДЕЙСТВИЕ ВЫХЛОПНЫХ ГАЗОВ АВТОМОБИЛЕЙ НА ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ И ЧЕЛОВЕК// Scientific Impulse //Vol. 2No 14 (2023), С 466–469.
32. Husenovich, B. A. (2023). Working Conditions of the Cotton Gin. *Central Asian Journal of Medical and Natural Science*, 4(5), 964-967.
33. БАФОЕВ А.Х. ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ В ГОРОДСКИХ УСЛОВИЯХ. MASTERS SCIENTIFIC JOURNAL, 27 JANUARY / 2024 / 2 – NUMBER,59-62
34. Ibodova Makhfuza Oybekovna. Ecological Problems of the Environment Under Modern Conditions. // AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI//ISSN: 2181-3464– 2022. Б. 82-84
35. Nurov.A.S. The Role of Water in the Spread of Infectious and Non-Infectious Diseases // AMERICAN Journal of Pediatric Medicine and Health Sciences. AMERICAN Journal of Pediatric Medicine and Health Sciences, (2023).-P.243-245
36. Nurov.A.S. Existing Problems in Providing the Population With Drinking Water Through Underground Water Sources // AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI, (2023).-P.77-79
37. Nurov.A.S. Cleaning of Open Water Bodies From Waste Water From Production Enterprises // AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI, (2023).-P.80-82
38. Nurov.A.S. Sanitary Protection of Water Bodies and The Process of Natural Cleaning in Water Bodies// AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI, (2023).-P.83-85